

בעזה"ת

עזקה בעמים

ליקוטים חקירות ובירורים
בהלכות הנוגעות ליחסים בין עם ישראל לבני נח
ושאלות שכיחות ביחס לעובדים זרים בבתי ישראל

אורח חיים ויורה דעה

הרב עוזיאל כהן

המכון לרבני ישובים
קרית ארבע - חברון
תשע"ד

הסכמת מו"ד הגאון הרב דוב ליאור

הרב דוב ליאור

רב העיר

קרית ארבע - חברון ת"ו

אלול תשס"ט

כתב הסכמה

הובא לפני הקונטרס הגדול עובד זר לאור ההלכה, לשני הרבנים **הרב ינון משולם והרב עוזיאל כהן** ממכון הרבנים בקרית ארבע, שעבדו וערכו חיבור גדול ומקיף בכל הנוגע לנכרי שבא בקשר עם ישראל, הנושאים מתפשטים על כל חלקי השלחן ערוך. לפנינו עבודה רבה והשקעה עצומה שהשקיעו הרבנים המחברים, בכל נושא ונושא החל ממקורות התלמוד עד גדולי הפוסקים בדורנו. כל נושא עבר בירור מעמיק עד היסודות הראשונים בספרות ההלכתית.

ישר כח לרבנים הכותבים שהביאו והציגו לפני ציבור הלומדים מוצר נאה ומתקבל לכל בן תורה ואוהב תורה. וישר כח גדול להנהלת המכון לרבני הישובים הפועלת רבות להגדיל את המחקר התורני בייחוד בשאלות אקטואליות, להראות את גדלה והיקפה של תורת ישראל, שיש בה מענה לכל המצבים המתרחשים בעולם. יהי רצון שהרבנים המחברים יזכו עוד להפיץ מעינותיהם חוצה לזכות את הרבים ולקרב את ישראל לאביהם שבשמים.

החותם לכבוד התורה ולומדיה

הרב דוב ליאור

הסכמת הגאון הרב אביגדור נבנצל

בס"ד, ה' ס' ועשו לי מקדש
ירושלים עה"ק תובב"א

לכל מאן דבעי!
שמח אני להודיע כי עברתי על הספר [בענייני] עובד זר
בהלכה, ומצאתיו מלא וגדוש. יפוצו מעינותיו חוצה כי מימיו
מן המקדש הם יוצאים, ויזכו הרבנים הכותבים להגדיל
תורה ולהאדיר.

כעתירת צעיר הלויים,
אביגדור נבנצל

הסכמת הגאון הרב זלמן נחמיה גולדברג

ב"ה, יום כ"ה שבט תש"ע

הנני בזה לדבר בשבחם של תלמידי חכמים מופלגים בתורה, הרי הם הרה"ג עוזיאל כהן שליט"א והמסייע בידו הרה"ג שליט"א, אשר מנעוריהם ועד עתה זה רבות בשנים יושבים באהלי תורה ומילאו כרסם בגמ' ופוסקים בכל ארבע חלקי שו"ע.

וכעת זכו לחבר ספרים חשובים מאוד על ד' חלקי שו"ע, וכל הלכה בירוהן מקורם והן פרטי הדינים בהבאת מקורם ופולפולים בדברים. וגם חכמתם עמדה להם להוסיף פרטי דינים כל דין ודין ביחס לבן נח. ולא נצרכה אלא לברכה, שהקב"ה יסייע בידם להוציאם לאור עולם לתועלת עם ישראל.

הכותב לכבוד התורה ולומדיה ועמליה בטהרה,
זלמן נחמיה גולדברג

תוכן העניינים

יג פתח דבר _____
 יד הקדמה _____

אורח חיים

יט **השכמת הבוקר** _____
 יט נטילת ידיים _____
 כ ברכת שלום _____
 כב **ציצית** _____
 כב לבישת ציצית וכיבוסה _____
 כב עשיית ציצית _____
 כה **תפילין** _____
 כה הנחת תפילין _____
 כז ייצור תפילין _____
 כח **תפילה ובית הכנסת** _____
 כח כניסת נכרי לבית הכנסת _____
 ל תפילה וקריאת שמע ליד נכרי _____
 לא ברכות על הנכרי _____
 לג תפילה על נכרים _____
 לה תפילה עם הנכרי _____
 לו בית כנסת שברשות נכרי _____
 לט בניית בית כנסת על ידי נכרים _____
 מא דיני תפילת נכרים _____
 מה **דיני סעודה** _____
 מה אכילה יחד עם נכרי _____
 מז נתינת מאכלי מצוה לנכרי _____
 מט **אמירה לנכרי בשבת** _____
 נט **ערב שבת ויום השבת** _____
 נט הכנות לשבת _____
 סא הדלקת נרות _____
 סא הדלקת נר נשמה _____
 סא הכנת מקוה בשבת _____

סג	סעודת שבת
סג	הבדלה
סד	שותפות ישראל ונכרי
סז	איסורי שבת
סז	דין מוקצה
סח	מלאכת הבית על ידי נכרי
עח	חילול שבת עבור נכרי
פ	מלאכת הנכרי לצורך עצמו
פב	שביתתו של נכרי
פד	תחומין ועירובי חצרות
פח	פסח
פח	הכנת מצות
צא	בדיקת חמץ
צג	מכירת חמץ
צט	אחריות על החמץ
קא	אכילת חמץ על ידי נכרי
קד	מלאכה בערב פסח ואחרי הפסח
קד	ליל הסדר
קו	פסח שחל במוצאי שבת
קז	יום טוב וחול המועד
קז	אמירה לנכרי
קט	עשיית מלאכה על ידי נכרי או עבורו
קיג	עירוב תבשילין
קיד	הזמנת נכרי ביום טוב
קיח	תחומין ביום טוב
קיט	חול המועד
קכה	תעניות ותשעה באב
קכה	עשיית מלאכה על ידי נכרי משנכנס אב
קכו	שחיטת בשר משנכנס אב
קכז	מלאכה בתשעה באב
קכח	הנהגת ישראל ונכרים בתשעה באב
קל	אבלות על החורבן
קלב	חגים ומועדי השנה
קלב	ראש השנה
קלד	עשרת ימי תשובה
קלה	יום הכיפורים
קלז	ארבעת המינים
קלט	בניית הסוכה

חנוכה _____ קמא
 פורים _____ קמו

יורה דעה

כשרות _____ קנג
 נאמנות נכרי בענייני מאכל _____ קנג
 מאכל המותר לנכרי ודין אבר מן החי _____ קסח
פת ובישולי נכרים ויין נסך _____ קעז
 דיני פת נכרים _____ קעז
 דיני בישולי נכרים _____ קפב
 סוגי מאכלים שיש בהם משום איסור _____ קצה
 יין נסך _____ רג
טבילת כלים _____ רט
ריבית _____ רטו
שעטנז _____ ריט
עבודה זרה _____ רכא
 תשמישי עבודה זרה _____ רכב
 בתי עבודה זרה _____ רכו
 איסור כישוף _____ רלו
 ברכת ה' _____ רלח
לא תחנם _____ רמ
צדקה _____ רמו
 קבלת צדקה מנכרי _____ רמו
 נתינת צדקה לנכרי _____ רנ
רפואה בנכרי _____ רנד
 טיפול רפואי - רופא ישראל _____ רנד
 טיפול רפואי - רופא נכרי _____ רסב
תספורת וטיפול שאינו רפואי _____ רסג
 תספורת וגילוח _____ רסג
 רחיצה וכתובת קעקע _____ רסז
שבועות ונדרים _____ רסח
לימוד תורה _____ רעב
ברית מילה _____ רפא
 מילת נכרי _____ רפו
סחורה בדבר האסור _____ רפח
מעקה _____ רצו

מקוואות	רצח
ספרי תורה וכתיבת סת"ם	ש
ספרי תורה	ש
כתיבת סת"ם	שה
מזוזה	שט
חיוב מזוזה	שט
קביעת מזוזה	שיד
שילוח הקן וצער בעלי חיים	שטו
'אותו ואת בנו'	שטו
שילוח הקן	שטז
צער בעלי חיים וסירוס	שיז
מצוות התלויות בארץ	שכ
פאה	שכ
ערלה ונטע רבעי	שכא
תרומות ומעשרות	שכד
מלאכות בשביעית	שכט
אכילת פירות שביעית וביעורם	שלב
מצוות בגידולי קרקע ובהמות	שלד
כלאים	שלד
הפרשת חלה	שלז
מתנות כהונה	שמא
פטר חמור	שמג
השחתת עצי פרי	שמד
אבלות	שמד
טיפול בנפטר	שמד
הנהגת האבל	שנא
פטירת נכרי וקבורתו	שנג
הלוויית נכרי	שס
שאר ענייני אבלות וקבורה	שסג
טומאה וטהרה	שסו
הערות הרה"ג בעל 'ארחותיך למדני'	שסט
הערות - אורח חיים	שע
הערות - יורה דעה	שפא
מפתחות	שפה

בניית בית כנסת על ידי נכרים

כד. יש שכתבו שאין לבנות בית כנסת על ידי נכרים; ואמנם, גם לדעתם שיפוצים אינם בכלל זה³⁴. ויש אומרים, שעל כל פנים יש לבנות את התיבה וההיכל דווקא על-ידי ישראל³⁵. ויש מי שכתב, שאין זה נכון להעסיק נכרי בניקיון וסידור בית הכנסת³⁶; אבל המנהג להקל (בבנין הבית ובניקיון)³⁷.

התפילה שלהם גודרים אותו המקום בחורבנו... ואם לא נעשה כן אנו, יהיה ח"ו חילול ה', וכל כוונת בית הכנסת לקדש את ה'. וכל בסיום שהיות והגוי שואל מעצמו, צריך לפרט לפניו את הד' דברים שאסור לעשות בבנין זה: בית הכסא, מרחץ, בורסקי ובית טבילה - אעפ"י שאין בסמכותנו לחייב אותו לעמוד בכך אם אינו רוצה.

34. ברכ"י (או"ח סי' ק"נ): "יש מי שאומר שאינו נכון לבנות בית הכנסת ע"י עכו"ם. ובפרט לעשות כמין כיפה לפני ההיכל לנוי, בוודאי ראוי ליזהר שיהיה ע"י ישראל. ומ"מ לתקן הגג של ביהכנ"ס ע"י עו"ג אין לחוש". והובא בביה"ל (ריש סי' ק"נ), ומשמע שגם מי שמחמיר בבניה, מיקל עכ"פ בתיקון. וראה בשו"ת שבט הלוי ח"י סי' רע בענין הקדמת קבלן גוי ע"פ קבלן ישראל משום הוזלת המחיר וציין לתשובת רמ"א מובא בפוסקים דגם כה"ג ישראל קודם, אמנם בתוס' ב"מ ק"ח ע"ב מוכח דכה"ג לא צריך להקדים הישראל, ונפסק כן להלכה בשו"ע חו"מ סי' קע"ה סמ"א, וכבר העיר והאריך בזה הגאון מהרש"ם במשפט שלום חו"מ סי' קפ"ט: "וכיון שאנו מדברים מכספי צבור דע"ת נוטה להקל, וכב' העיר ממש"כ הברכ"י בשם תשובת בית דוד דלכתחלה לבנות רק ע"י ישראל, וכן מובא בחז"ל וספרים דאנו משתדלים שלא יהיה יד גוי באמצע בנין קודש, וזה מועיל רק אם קבלן הישראל הוא שומר התורה, לא פורק עול, עכ"פ ישנם צדדים, והרני מסכים למש"כ כ"ת שגמר הבנין עכ"פ יהיה ע"י ישראל".

35. שאילת שלמה (כרך ד' סי' ז') בשם הרה"ג מרדכי אליהו.

36. משנה"ל (מהדורת ח"ד סי' קכ"ט), שכתב שאינו נכון שיהיה גוי זה שמסדר את הספרים אלא החיוב על כל אחד שענין בספר ששיבו למקומו, "ואין מניחים הס"ת ח"ו על השולחן או ספסל שיהא מונח והוא יצא לדרכו וס"ת יתבזה ח"ו וכ"ש שלא יגע בו העכו"ם והוא יחזיר אותו למקומו, גם כי ודאי אינו נזהר העכו"ם מלהפכן וגם מלהניח על חומשים סידורים או כיוצא בו. אולם דבאמת דגם לכבד ולרבוץ את הביה"כ או ביהמ"ד מעיקר דינא אסור ליתן לעכו"ם, והוא מצוה ככל מצוות לנקות הביהמ"ד מקום תפילה לפני קונו". ועוד ציין למרדכי שאף שסוכת גנב"ך כשרה מ"מ הרי אין ראוי לעשותה ע"י עכו"ם, אלא מצווה לעשותה בעצמו, וסיים שעכ"פ ודאי מצווה בו לסדר את ביהמ"ד ולא ליתנו לעכו"ם.

37. אף שמובא בהרבה ספרים גודל המצווה שיש לכבד ולרבוץ בבתי כנסיות וידוע מה שהיו מכבדים לפני ארון הקדש בגופם ממש, למעשה המנהג בהרבה מקומות שמעסיקים בתפקיד זה גויים מחמת שישראל לא רוצים לעסוק בעבודות אלו. ובשו"ת ודרשת וחקרת (גרוסמן, ח"ג או"ח סי' י"ט) כתב בענין בניית ביהכנ"ס ע"י גוי, לצרף שאם החיסור הוא מצד שקדושת ביהכנ"ס הוא מדאורייתא ובענין 'לשמה', הרי כמה מרבתינו הראשונים והאחרונים ס"ל שהוא מדרבנן (דלא כהמב"ט בקרית ספר הל' בית הבחירה והיראים סי' שכ"ד והחיי אדם כלל י"ז אות ו'); ובשדי חמד הביא דעת הר"ן בשם הרמב"ן שהוא מדרבנן, וכ"כ המהר"ם אלאסקר (סי' פ"ו) וחת"ס (או"ח סי' ל"ב) ועוד, וא"כ להלכה ליכא זעשו לי לשמ"י, ועכ"פ מהני דעת הישראל המשלח והמפעיל, כל שכן כשאי אפשר בענין אחר. ובמקום הפסד מרובה,

כה. במקום שצריך לעשות תיקונים בבית הכנסת באופן הכולל שבירת קירות או נתיצת אבנים - יש שהחמירו להצריך לעשות זאת על-ידי נכרי דווקא³⁸. כו. מותר לקבל מנכרים (אפילו עובדי עבודה-זרה) עזרה כספית או תרומות המיועדות לבנין בית כנסת, במידה שהתרומה ניתנת באופן של מתנה ולא באופן של צדקה (על פי דתם). ובכלל זאת, גם רהיטים או חפצים שימושיים אחרים, כמנורות ושאר תשמישי בית הכנסת³⁹.
 כז. צביעת קירות בית הכנסת, באופן הכולל כותרות או פסוקים שיש בהם שם

שפועלים ישראלים לוקחים הרבה יותר כסף לעבודתם כידוע, ואין לביהכ"ס אפילו לכסות את ההוצאות של הפועלים הנכרים, לכן אין לפקפק, על אף שבוודאי מי שביכולתו להדר אחר יהודים יש בזה מעלות רמות ונשגבות, אבל אין דנין אפשר משאי אפשר.

38. שו"ת תורת חסד (או"ח סי' ד'), שכתב שראוי לעשות נתיצה בבית כנסת לצורך תיקון ע"י גוי, משום שאז נחשב כשבות דשבות לצורך מצווה. ובשו"ת הרי"ם מגור (או"ח סי' ב') כתב שיש להתיר הנתיצה ע"י שימכרו הכותל בהסכמת ז' טובי העיר, והנתיצה תהיה ג"כ ע"י גוי; ואמנם למסקנה התיר זאת ללא צורך בגוי. ובשו"ת חת"ס (או"ח סי' ל"ב) כתב ג"כ שנתיצה ע"י גוי תיחשב שבות דשבות במקום מצווה. אמנם, אם עושה כן מדעת הישראל לדעתו היה ראוי לחשוש לדעת האוסרים גם בכהאי גוונא, ובתשובה שם הקל משום שהיה מדובר בגוי שעשה זאת שלא מדעת הישראל. המעשה שם היה בקהילה שלא עמדה בתשלומים למושל, והיו צריכים לפנות את בית הכנסת הקיים ולבנות להם בית כנסת קטן יותר במקום אחר, וחששם היה שהגוי יצווה להרוס את בית הכנסת טרם בנו את החדש. וביאר החת"ס שם שמה שעושה הגוי הרי הוא לדעת עצמו, ומה שחששו משום שגורמים לכך הרי גרמא במחיקת ה' לא נאסרה כמבואר בפרק כל כתבי (שבת ק"ע ב'). ולהלכה כתב בשו"ת יביע אומר (ח"ח או"ח סי' י"ח), לגבי הוספת אזעקה לביהכ"ס שמצריכה לנתון חלק מהקירות, שכל שעושה נתיצה לצורך תיקון ביהכ"ס יכול לעשות כן גם ע"י ישראל בעצמו; אמנם הוסיף שם דעת האחרונים שעדיף לעשות זאת ע"י גוי, עיי"ש.

39. ערכין ו' ע"א, רמב"ם (מתנו"ע פ"ח ה"ח): "גוי שהתנדב לבדק הבית אין מקבלין ממנו לכתחילה... ואם היה דבר מסוים כגון קורה או אבן... אבל לבית הכנסת מקבלין מהן לכתחילה". דהיינו אפשר לקבל ממנו עזרה בין נתינה כספית ובין נתינת חפצים. וביו"ד (סי' רנ"ט סעיף ב'). ובגמ' שם: "אם לא אמר הנכרי בדעת ישראל הפרשתו, טעון גניזה, חיישינן שמא בלבו לשמים". ובטור (שם) ביאר בדעת הרמב"ם שגוי שתרם נרות לבית הכנסת, אף שהיה בדעתו וברצונו ליתנם לשם ע"ז, לא נאסרו הנרות, משום שאין הקדש לע"ז ואין הדבר מוקצה לע"ז עד שיעשה מעשה. ובשו"ת הרי בשמים (סי' נ"ב) כתב בנידון מעשה כזה להתיר לקבלם לביהכ"ס. וכתב: "וה"ה בנידון דידן אם איתא דאקצינהו להני נרות לא הוי יהיב להו לביהכ"ס ועל"י בספר עיקרי הד"ט בשם פרשת הכסף דאפ"י נרות שהוזמנו בודאי לע"ז שרי להדליקם בביהכ"ס ולנר שבת ולנר חנוכה, וכ"ה בשו"ת חת"ס או"ח סי' מ"ב", וציין שאף לשיטת רש"י (ערכין שם) שאם התכוון בליבו לע"ז אוסר את הנרות. - כך פסק השו"ע - אפילו הכי בנידון זה שהגוי אמר שנתנם לביכ"ס, נחשב כאומר בדעת ישראל נתתיו. ובלאו הכי כתב שהקדשה בעכו"ם יש לה חלות איסור רק מדרבנן, וע"כ אפ"י אם יש ספק הרי הוא מדרבנן ואפשר להקל בו.